

Jargon, jeukwoorden en tenenkrommend Nederlands

Handreiking duidelijke taal voor regelgeving en overheidscommunicatie

Inhoud

1	Inleiding.....	2
2	Ambtenarentaal of politiek taalgebruik	2
3	Ingewikkelde zinsconstructies	4
3.2	Onderbroken zinsstructuur	5
3.3	Zinnen met een lange aanloop	5
3.4	Voorzetselketens	6
4	Archaïsch taalgebruik.....	6

1 Inleiding

Deze handreiking geeft een overzicht van te voorkomen woorden of zinsconstructies bij het opstellen van begrijpelijke wet- en regelgeving. Als beleidsmedewerker of wetgevingsjurist moet je je bewust zijn van het belang van duidelijke taal bij het formuleren van wet- en regelgeving. Duidelijke taal helpt de gebruiker namelijk om de tekst tot zich te nemen en te begrijpen. Deze handreiking biedt je een krachtig hulpmiddel om jargon, archaïsch taalgebruik en ingewikkelde zinsconstructies te vermijden.

2 Ambtenarentaal of politiek taalgebruik

‘Ambtenarentaal’ is een combinatie van (vak)jargon (juridisch of beleidsmatig) en archaïsche deftige termen die regelmatig leidt tot complexe teksten die de toegankelijkheid van overheidscommunicatie in gevaar kan brengen. Het kan leiden tot verwarring en kan zelfs leiden tot misinterpretatie van belangrijke informatie. In bepaalde gevallen wordt dit jargon zelfs gebruikt om bewust vaag te blijven. Door ambtenarentaal te vermijden en te kiezen voor duidelijke, begrijpelijke taal, kunnen overheidsinstanties effectiever communiceren met het publiek en de betrokkenheid van burgers vergroten. Het bevorderen van heldere taal is een stap in de richting van een transparante en responsieve overheid die het vertrouwen en begrip van haar burgers wint.

Onderstaande voorbeelden kunnen bijvoorbeeld voorkomen in Kamerbrieven, toelichtingen, reacties op Kamervragen maar ook in e-mailverkeer. Door je bewust te zijn van ambtenarentaal – en dit te vermijden – ga je vanzelf duidelijker communiceren. Duidelijke communicatie leidt tot minder verwarring en daarmee winst.

<i>Prioritering</i>	Betekent dat we bepalen wat we belangrijk vinden. Dit is een normale taak van bewindspersonen.
<i>Ambitieniveau</i>	Gaat vaak gepaard met een ongedefinieerd doel en onduidelijke politieke instrumenten.
<i>Substantieel</i>	Vaak gebruikt om iets te abstraheren. Substantiële opgave betekent vaak ‘problemen’.
<i>Afhechten</i>	Bedoeld wordt: afmaken.
<i>‘Ter voorkoming van...’</i>	Herschrijven in: ‘Om te voorkomen dat...’
<i>Meer frequent</i>	Bedoeld wordt: vaker.
<i>Transitie</i>	Onnodig ingewikkeld. Alternatief: verandering

<i>Pilot</i>	Kan ook in het Nederlands: proef.
<i>Eigenstandig</i>	Politiek modewoord. Gebruik gewoon: zelfstandig
<i>Herprioritering</i>	Bedoeld wordt: er zijn nieuwe keuzes gemaakt
<i>Onderhavig</i>	Dit is een erg formeel woord, dat vooral in juridische teksten voorkomt. Veelal kan dit worden weggelaten. Het betekent: 'waarvan op het ogenblik sprake is' of 'wat hier behandeld wordt'.
<i>Middels</i>	Een formeel en oud woord. Kan worden vervangen met het woord 'door'.
<i>Aldus</i>	Aldus is een vrij formeel bijwoord. Het is aan te bevelen neutralere formuleringen te gebruiken zoals 'zo', 'op die manier' of 'op die wijze'.
<i>Bovengenoemde</i>	Niet direct fout, maar wel ongewenst om de tekst leesbaar te houden. Gebruik bij voorkeur 'deze' of 'dit'.
<i>In casu</i>	Dit is een Latijns begrip dat niet in het dagelijks leven wordt gebruikt. Het betekent 'in dat geval'
<i>Zulks</i>	Ondefinieerbaar woord. Gebruik 'dat', 'zoiets', 'iets soortgelijks' of 'iets dergelijks'.
<i>Reflecteren</i>	Met reflecteren wordt binnen de overheid het terugkijken naar hoe je te werk bent gegaan bedoeld en hoe je daarvan hebt geleerd. Dit woord kan in een andere context verschillende betekenissen hebben. Probeer het daarom te vermijden.

In veel gevallen zijn het gebruik van jargon en ambtenarentaal geen bewuste keuze. Zo sluipen jargon en wollige formuleringen ongemerkt binnen in wetteksten en beleidsteksten. Dat komt doordat mensen geneigd zijn te schrijven zoals zij denken dat dat hoort. Op die manier proberen zij genuanceerd over te komen, proberen zij juist zoveel mogelijk politieke ruimte te creëren of soms ook onzekerheid te verbergen. Zeker ook juristen hebben de neiging te denken dat minder juridisch/ambtelijk taalgebruik leidt tot minder precisie.

Wanneer je werk wilt maken om zo min mogelijk ambtenarentaal te gebruiken, kan je kijken in het [Ambtelijk woordenboek](#). Hierin staan tal van achterhaalde taalvoorbeelden waarvoor een geschikt alternatief is. De voorbeelden staan op alfabetische volgorde, zodat je jouw ambtenarenterm eenvoudig kan opzoeken.

3 Ingewikkelde zinsconstructies

Naast woordkeuzes spelen ook de lengte van een zin en de zinsbouw een grote rol in duidelijke taal. Een veelvoorkomend probleem zijn ingewikkelde zinnen. Wanneer je te veel informatie in één zin wilt stoppen, wordt een zin al snel ingewikkeld. De lezer moet dan veel meer moeite doen om hem te begrijpen. In het slechtste geval moet hij de zin verschillende keren horen of lezen om er vat op te krijgen en begrijpt hij hem uiteindelijk niet.

Hieronder staan verschillende tips waarmee je zinsconstructies kunt vermijden die gemakkelijk tot ingewikkelde of moeilijk leesbare zinnen leiden. Zo kan je bijvoorbeeld zinnen splitsen in korte zinnen, zinsdelen verplaatsen of de zin anders formuleren.

3.1 Tangconstructies

Zinnen bevatten een tangconstructie als woorden die grammaticaal bij elkaar horen van elkaar gescheiden worden door andere woorden. Zulke constructies zijn heel gewoon in het Nederlands. Zo vormen een lidwoord en een zelfstandig naamwoord één geheel (bijvoorbeeld 'het formulier'), maar dat geheel kun je scheiden door tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord een of meer woorden toe te voegen, bijvoorbeeld een bijvoeglijk naamwoord ('het lange formulier').

Tangconstructies komen op allerlei manieren voor in teksten. Hieronder staan verschillende gevallen met een tangconstructie die tot een moeilijk leesbare tekst leidt. De twee grijpers van de tang zijn in de voorbeelden telkens gecursiveerd. Je kunt de tangconstructie minder zwaar maken door de twee grijpers van de tang dichter bij elkaar te brengen. Als de zin erg lang is, kun je de tang gemakkelijk wegwerken door de zin te splitsen. Een tangconstructie wordt slecht leesbaar als de twee grijpers van de tang te ver uit elkaar staan. De lezers raken de draad dan vlugger kwijt. Dat is bijvoorbeeld het geval in het hieronder staande voorbeeld over de verzekeringsagent en het ondertekende formulier.

Te vermijden constructies

Niet te veel woorden tussen:

Wél toepassen:

een *lidwoord* en een *zelfstandig naamwoord*

Stuur ons *het* in januari door uw verzekeringsagent ingevulde en ondertekende *formulier*.

Stuur ons *het formulier* dat uw verzekeringsagent in januari heeft ingevuld en ondertekend.

een *persoonsvorm* en de *werkwoordsvormen* die daarbij horen

U *mag* voor de berekening van uw premie alleen de facturen die minder dan één jaar oud zijn en die door een geregistreerde aannemer zijn uitgeschreven, *meetellen*

Tel voor de berekening van uw premie alleen facturen *mee* die minder dan één jaar oud zijn en door een geregistreerde aannemer zijn uitgeschreven.

de delen van een *scheidbaar werkwoord*

De motor *drijft* de twee remdrukpompjes die boven op het motorblok gemonteerd zijn, *aan*.

De motor *drijft* de twee remdrukpompjes *aan* die boven op het motorblok gemonteerd zijn.

het *eerste woord* van een bijzin en de *werkwoordelijke eindgroep* van die bijzin

We hebben deskundigen gezocht **die** volgende maand een internetenquête met vijftig vragen over het vakgebied en de popularisering ervan willen beantwoorden.

We hebben deskundigen gezocht **die** hun oordeel willen geven over het vakgebied en de popularisering ervan. Zij beantwoorden volgende maand een internetenquête met vijftig vragen.

3.2 Onderbroken zinsstructuur

Als je zinnen onderbreekt door er allerlei aanvullende informatie in te stoppen, krijg je hetzelfde effect als bij tangconstructies. De toehoorder, gesprekspartner of lezer moet meer moeite doen om de hoofdlijn van de zin te kunnen volgen. Je kunt aanvullende informatie daarom beter zo kort mogelijk houden, of vooraan of achteraan in de zin zetten zodat die het geheel niet onderbreekt. Je kunt er ook een aparte zin van maken. In de onderstaande voorbeelden is de aanvullende informatie gecursiveerd.

Te vermijden constructies

de zin niet onderbreken met:

Wél toepassen:

een lange bijstelling

Mark Rutte, *de energieke minister-president en in 2010 de 'politicus van het jaar'*, wordt naast zijn carrière als docent de secretaris-generaal van de NAVO.

Mark Rutte, *politicus van het jaar 2010*, is minister-president en wordt naast zijn carrière als docent de secretaris-generaal van de NAVO.

een lange bijzin

Mark Rutte, *die twee keer politicus van het jaar was en ook de langstzittende minister-president is*, wordt waarschijnlijk de secretaris-generaal van de NAVO.

Mark Rutte wordt waarschijnlijk secretaris-generaal van de NAVO. *Rutte is twee keer politicus van het jaar geworden en is de langstzittende minister-president.*

een lange tussenzin

Mark Rutte – *we kennen hem allemaal als de langstzittende minister-president van Nederland* – is twee keer uitgeroepen tot politicus van het jaar.

Mark Rutte is twee keer uitgeroepen tot politicus van het jaar. *We kennen Rutte allemaal als langstzittende minister-president van Nederland.*

3.3 Zinnen met een lange aanloop

Een zin met een lange aanloop is een lange zin waarin de kern van de informatie helemaal achteraan staat. Door een lange aanloop stel je de aandacht van je lezer extra op de proef omdat het te lang duurt voordat hij bij de kern komt.

Te vermijden constructies

Schrijf niet:

Schrijf wel:

Doordat uw aanvraag voor een projectsubsidie is binnengekomen op 1 april, de dag na de afsluiting van de aanvraagperiode, moet ik u melden dat het gemeentebestuur uw aanvraag niet-ontvankelijk heeft verklaard.

Ik moet u melden dat het gemeentebestuur uw aanvraag voor een projectsubsidie niet-ontvankelijk heeft verklaard. De reden daarvoor is dat uw aanvraag binnengekomen is op 1 april, de dag na de afsluiting van de aanvraagperiode.

Door de late start van het project en de strakke deadlines zijn we er niet in geslaagd om de resultaten van de tussentijdse tests met die van het proefproject te vergelijken.

We hebben de resultaten van de tussentijdse tests niet kunnen vergelijken met die van het proefproject. Dat komt door de late start van het project en de strakke deadlines.

3.4 Voorzetselketens

Een voorzetselketen is een lange opeenvolging van bepalingen die telkens met een voorzetsel (van, voor) of een voorzetseluitdrukking (in verband met, met betrekking tot) beginnen. Voorzetselketens leiden tot een opeenstapeling van naamwoorden, waardoor de formulering omslachtig en minder duidelijk wordt. Je kunt voorzetselketens vermijden door de informatie over verschillende zinnen te verdelen. Voorzetseluitdrukkingen kun je het best vervangen door gewone voorzetsels.

Te vermijden constructies

Schrijf niet;

Met dit formulier kunt u een aanvraag doen *voor* de tegemoetkoming *in* de kosten *van* hypothecaire leningen *voor* het renoveren *van* een bestaande woning *in* een krimpregio.

Schrijf wel;

Met dit formulier vraagt u een tegemoetkoming *in* de kosten *van* een hypothecaire lening aan. U hebt recht op die tegemoetkoming als u een bestaande woning *in* een krimpregio renoveert.

Met het oog op de verbetering *van* de toeristische infrastructuur *in* het centrum *van* Amsterdam wil het stadsbestuur nog enkele restauratieaanvragen *met betrekking tot* beschermde monumenten *met* een cultuurhistorisch belang *voor* toeristen goedkeuren.

Het Amsterdamse stadsbestuur wil nog enkele restauratieaanvragen *voor* beschermde monumenten goedkeuren. Daarmee wil de stad de toeristische infrastructuur *in* het centrum verbeteren. Het gaat om gebouwen die *voor* toeristen cultuurhistorisch interessant zijn.

4 Archaïsch taalgebruik

Archaïsch taalgebruik verwijst naar woorden, zinnen, grammaticale structuren en uitdrukkingen die verouderd of ouderwets zijn en niet langer gangbaar zijn in het moderne taalgebruik. Toch worden dit soort woorden nog gebruikt, zeker in meer formele teksten. Het gebruik van archaïsch taalgebruik kan echter enkele problemen met zich meebrengen:

1. *Onbegrip*: Moderne lezers of luisteraars kunnen moeite hebben om de betekenis van archaïsche woorden of uitdrukkingen te begrijpen, wat leidt tot verwarring en verminderde communicatie-effectiviteit.
2. *Onduidelijkheid*: Archaïsch taalgebruik kan de duidelijkheid van de boodschap verminderen, omdat het vaak minder bekende woorden of betekenissen omvat.

3. *Tijdsgebonden*: Archaïsche taal kan de tekst of communicatie verouderd doen lijken en de lezer of luisteraar een gevoel van afstand geven. Juist als het gaat om communicatie door de overheid, is die afstand niet – zeker ook politiek – niet gewenst.
4. *Exclusiviteit*: Het gebruik van archaïsche taal kan de tekst of communicatie beperken tot een specifiek publiek dat bekend is met dat taalgebruik, waardoor andere lezers of luisteraars worden buitengesloten.
5. *Verlies van betekenis*: Sommige archaïsche woorden kunnen hun oorspronkelijke betekenis hebben verloren of zijn anders geïnterpreteerd in de loop van de tijd, wat tot misverstanden kan leiden.

Hoewel archaïsch taalgebruik soms bewust wordt gebruikt in literaire werken, poëzie, historische teksten of om een specifieke sfeer op te roepen, is het belangrijk om te overwegen wie het doelpubliek is en welke communicatiedoelen worden nagestreefd bij het gebruik ervan. In veel moderne contexten, zoals zakelijke communicatie, wetenschappelijke teksten of informele gesprekken, is het vermijden van archaïsch taalgebruik meestal de beste manier om effectieve en begrijpelijke communicatie te garanderen. Het Genootschap Onze Taal heeft een [lijst opgesteld](#) met te vermijden archaïsche woorden en potentiële alternatieven om te gebruiken in je tekst.